

Ardian RAMADANI & Minir ADEMI

KUFIJTË NË RELACION ME IDENTITETIN DHE KULTURËN KOMBËTARE SHQIPTARE

Abstrakt:

Ky punim trajton raportin midis kufijve politikë dhe identitetit e kulturës kombëtare shqiptare, duke theksuar se ndarja territoriale e shqiptarëve është rezultat i vendosjes së padrejtë historike të kufijve nga faktorë të jashtëm. Megjithëse këta kufij synonin të pengonin zhvillimin dhe komunikimin natyror të kombit, ata çuditërisht kanë kontribuar në forcimin e vetëdijes dhe kohezionit kombëtar. Në punim argumentohet se kufijtë kanë qenë më tepër formalë sesa realë në ndërgjegjen e shqiptarëve. Punimi nënvizon nevojën për bashkëpunim më të madh kulturor, arsimor dhe institucional ndërmjet shqiptarëve në rajon, duke synuar relativizimin e kufijve dhe zhvillimin e një identiteti të përbashkët. Në përfundim, theksohet se e ardhmja e kombit shqiptar varet nga aftësia për konvergencë, unitet dhe vendosje të interesave kombëtare mbi ato të ngushta.

Fjalët kyç: *Identiteti kombëtar shqiptar, kufijtë politikë, kultura shqiptare, Kongresi i Berlinit.*

Hyrje

Shqiptarët, si populli më i lashtë në Gadishullin Ballkanik¹, çuditërisht janë kombi që kufizohet në të gjitha anët me vetveten. Kjo, dëshmon fuqishëm, atë që e kanë thënë mbase edhe studiues, e mendje të ndritura që kufijtë e vendosur nga të tjerët, gjegjësisht nga ata që skicojnë e ravijëzojnë rende botërore, janë vendosur padrejtësisht ndaj këtij kombi, sepse edhe në aspektin vizual, hartografik vendosja e kufijve është bërë në një formë krejtësisht skematike, duke mos respektuar fare

¹ Eqrem Çabej, *Studime etimologjike në fushë të shqipes*, vëll. I (Tiranë: Akademia e Shkencave, 1976), f. 45-67.

natyrshmërinë e zonave ku jetojnë shqiptarët, duke i ndarë qëllimshëm, për të ndërprerë komunikimin e natyrshëm të tyre.

Kongresi i Berlinit dhe shqiptarët

Realisht, goditja e parë e identitetit dhe kulturës shqiptare, si dhe e kufijve të natyrshëm shqiptarë ndodhi me këtë kongres. Në pikëpamje formale, qëllimi i Kongresit të Berlinit ishte të rishikonte dhe ndryshonte vendimet e Traktatit të Shën Stefanit, me synimin e ruajtjes së paqes në Evropë.² Përvoja historike tregoi se ky Kongres nuk e kishte fuqinë dhe as shtesimin e zgjidhjes në mënyrën e duhur të problemeve në Ballkan.³ Kur themi në Ballkan këtu kemi parasysh elementin shqiptar. Në Kongres morën pjesë përfaqësuesit e Gjermanisë, Anglisë, Francës, Rusisë, Austrisë dhe Italisë. Po ashtu ishte i ftuar edhe një delegacion osman, i cili drejtohej nga Ministri i Jashtëm i Perandorisë, Kara Theodor Pasha, por që nuk kishte të drejta të barabarta me ato të Fuqive të Mëdha. Gjithashtu, me ftesën e Fuqive të Mëdha u përfaqësuan në Kongres edhe Serbia, Greqia, Bullgaria, Rumania dhe Mali i Zi. Ndonëse delegacionet e tyre kishin status vëzhgues, në seancat përkatëse atyre u dha mundësia të mbrojnë kërkesat e tyre politike e territoriale.

Lidhja Shqiptare e Prizrenit, i parashtrori Kongresit të Berlinit kërkesat e saj për t'i dhënë Shqipërisë disa të drejta që përmbanin elemente autonome.⁴ Por Fuqitë e Mëdha, të mbledhura në Kongresin e Berlinit, nuk i morën parasysh këto kërkesa të shqiptarëve. Po ashtu, edhe një memorandum i hartuar nga atdhetarë shkodranë më 13 qershor, drejtuar Lordit Beaconsfield, ku në emër të kombit shqiptar kërkohej nga Fuqitë e Mëdha respektimi i tërësisë territoriale të Shqipërisë dhe njohja e pavarësisë së saj të plotë, nuk u mor në konsideratë. Madje, delegacioni shqiptar, i ngarkuar nga Lidhja Shqiptare e Prizrenit, i cili shkoi në Berlin me nismën e vet për t'i parashtruar Kongresit të drejtat e Shqipërisë, nuk u përkrah nga askush. Kancelari gjerman Bismarck nuk

² Misha Glenny, *The Balkans 1804-1999* (London: Granta Books, 1999), f. 120-130.

³ Mark Mazower, *The Balkans: A Short History* (New York: Modern Library, 2000), f. 102-110.

⁴ Kristo Frashëri, *Lidhja Shqiptare e Prizrenit* (Tiranë: Akademia e Shkencave, 1979), f. 85-110.

pranoi të takohet me këta “malësorë turq” (Bergtürken) duke u shprehur se “nuk ka një komb shqiptar”.⁵

Vendimet e Kongresit të Berlinit i dëmtuan dhe i prekën rëndë interesat e popullit shqiptar dhe tërësinë territoriale të Shqipërisë. Ashtu si Traktati i Shën-Stefanit, edhe ai nuk e kundroi Shqipërinë si një njësi politike të veçantë, por e trajtoi si një mjet kusuritjeje për realizim të interesave të Fuqive të Mëdha dhe fqinjëve ballkanikë. Traktati i Berlinit nuk i njohu Shqipërisë asnjë të drejtë kombëtare, madje nuk e zinte fare në gojë emrin e saj. Ky Kongres nuk respektoi as tërësinë e saj territoriale. Malit të Zi, përveç trojeve me popullsi të përzier shqiptare e sllave, iu dhanë përsëri disa vise shqiptare (krahinat e Plavës, të Gucisë e të Rugovës), sikundër edhe Serbisë (krahinat e Vranjës, e të Pirotit) e Greqisë, iu dhanë viset e Çamërisë.

Konferenca e Paqes në Londër dhe shqiptarët

Konferenca e ambasadorëve në Londër, e mbajtur më 1912-1913 dhe njohur ndryshe edhe si “Konferenca e Paqes në Londër”, ishte një takim ndërkombëtar i gjashtë Fuqive të Mëdha të asaj kohe: Britania e Madhe, Franca, Gjermania, Austro-Hungaria, Rusia dhe Italia.⁶ Këto fuqi u mbledhën në dhjetor 1912 si pasojë e sukseseve të ushtrive të Ligës Ballkanike kundër Perandorisë Osmane në Luftën e Parë Ballkanike. Në veçanti konferenca u përpoq të luante rolin e arbitrit ndërmjet fuqive ndërluftuese për çështjen e shpërndarjes së tokave dhe gjithashtu përcaktoi të ardhmen e Shqipërisë, e cila deklaroi pavarësinë gjatë Luftës së Parë Ballkanike. Pas shumë diskutimesh, më 29 korrik 1913, ambasadorët morën një vendim formal për të njohur Principatën e Shqipërisë si shtet sovran të pavarur nga Perandoria Osmane.

Si rezultat i presionit nga Greqia dhe Serbia konferenca mori vendimeve që prekën gjysmën e territorit të Shqipërisë së pavarur, të banuar kryesisht nga shqiptarë etnikë dhe rreth 30% e shqiptarëve mbetën larg kufijve të shtetit shqiptar të sapokrijuar. 40 % e popullsisë shqiptare u la jashtë kufijve të Principatës së Shqipërisë. Në veçanti Vilajeti i Kosovës iu dha Serbisë dhe Çamëria Greqisë.

⁵ Noel Malcolm, *Kosovo: A Short History* (London: Macmillan, 1998), f. 320.

⁶ Miranda Vickers, *The Albanians: A Modern History* (London: I.B. Tauris, 1995), f. 87-95.

Konferenca e Paqes në Paris (1919) dhe shqiptarët

Nga Konferenca e Paqes në Paris, Shqipëria doli pa një zgjidhje finale për çështjen e statusit të saj dhe kufijve tokësorë, por ama shpëtoi nga platformat copëtuese e trungut të saj të diskutuara në këtë Konferencë, e kjo falë mbështetjes së madhe të ShBA-së.⁷ Për çështjen shqiptare u diskutua gjatë kësaj Konference, por në përgjithësi të drejtat dhe kërkesat e shqiptarëve nuk u përfillën. Konferenca u përpoq të kënaqte pretendimet që i kishin ndarë Shqipërisë shtetet që kishin luftuar përkrah Antantës.

Kështu më 9 dhjetor të vitit 1919, përfaqësuesit e Anglisë, të Francës dhe të ShBA-së hartuan një memorandum të përbashkët me anën e të cilit ata i njihnin Qeverisë Italiane sovranitetin e plotë mbi Vlorën dhe krahinat e saj, si dhe mandatin mbi shtetin Shqiptar të cunguar. Kufijtë e këtij shteti me Mbretërinë Serbo-Kroate-Sllovene do të ishin ato të vitit 1913, por duke i njohur kësaj të drejtën e një daljeje tregtare në Shqipërinë e Veriut. Greqia do të pushtonte trevën e Gjirokastrës në përfundim të maleve të Nemërçkës, duke përfshirë edhe Tepelenën e Kurveleshin, kurse për fatin e Korçës do të diskutohej më vonë. Pra në çdo tubim ndërkombëtar çështja shqiptare nuk është trajtuar sa e si duhet. Për këtë mund të kërkojmë fajtorin ndër ne e ndër të tjerë, por realiteti është ky.

Çfarë më tutje?

Mirëpo, edhe pse, me kufij të vendosur padrejtësisht, kultura dhe identiteti shqiptar u zhvillua dhe u përditësua në formën e përkryer. Edhe pse të vendosur padrejtësisht, kufijtë, me gjithë mëtimet e pushtuesve që të jenë pengesë në zhvillimin e identitetit dhe kulturës kombëtare, çuditërisht, e kanë forcuar këtë komb, i cili në momente kur i cenohej mbijetesa, dinte të reagojë dhe të veprojë ashtu siç duhet dhe të shpëtojë. Faik Konica, mendjendrituri ynë kishte thënë në një rast se Shqipëria kishte lindur nga Zoti, e shpëtuar nga rastësia, e unë

⁷ Owen Pearson, *Shqipëria në shekullin XX*, vëll. I (Londër: I. B. Tauris, 2004), f. 45-60.

do të theksoja se kombi shqiptar, megjithëse është sulmuar pareshtur dhe panjerëzishëm, ka arritur sërish të dalë i fortë dhe t'i bëjë ballë rrebesheve të kohës.⁸ Një gjë është e sigurt, kufijtë, me gjithë praninë e tyre, kanë qenë në mendjet e shqiptarëve gati se të paqenë e të papërfillshëm. Është normale që mbyllja dhe moskomunikimi i duhur ka lënë plagë dhe gjurmë, që ndonjëherë mund të jenë të pashlyeshme, por është gati e pabesueshme, se me gjithë përpjekjet e të tjerëve për të ndaluar këtë komb, që të komunikojë natyrshëm me vetveten, përpjekja prej Sizifi e këtij kombi ka qenë mbresëlënëse.

Në një rast, mendimtari dhe politikani shqiptar i Maqedonisë së Veriut, Arbën Xhaferi, me të drejtë kishte konstatuar se Shqipërinë reale do ta krijojë dështimi i projekteve të kundërshtarëve tanë. Edhe projekti i vendosjes së kufijve, për t'i ndarë shqiptarët, për t'i penguar në drejtim të zhvillimit të kulturës dhe identitetit të tyre, ka qenë, është dhe do të mbetet pa rezultate, sepse projektet joreale janë të destinuara të dështojnë, e së këndejmi edhe përpjekjet titanike për vendosje të linjave mazhino e të kufijve mes këtij kombi.

Kur jemi te kjo pikë, lirisht mund të theksojmë se Shqipëria, bashkë me Kosovën dhe Maqedoninë e Veriut, kanë popullatë të shëndoshë dhe në fazën e ardhshme duhet vërtetë të kultivojnë veten, duke pasur parasysh moralin, etikën në marrëdhëniet mes nesh, duke shkuar drejt një pajtimi dhe puthitjeje të natyrshme, duke e relativizuar praninë e kufijve, duke e zhvilluar kulturën dhe identitetin e përbashkët, duke synuar unifikimin e teksteve shkollore, kurrikulave, duke njësuar historinë, duke e rishikuar atë në prizma realë, duke punuar në drejtim të ndërgjegjësimit dhe iluminizmit (përndritjes) kombëtare dhe kulturore. Sepse një popull, që ta nxjerrësh nga kthetrat e nënshtrimit, duhet t'ia ngjallësh vetëbesimin dhe ta çlirosh së brendshmi. Ai duhet të bindet dhe të besojë se kultura e tij është e vlefshme, siç do të thoshte Tejlari.⁹

Në shek. XV në Evropë ka pasur diku 500 shtete, gjatë epokës së feudalizmit, mirëpo me shfaqjen e nacionalizmit, që ndikoi në rritjen e shteteve, mëtimin për ngërthimin e hapësirave të ndryshme brenda kufijve politikë, duke filluar nga Garibaldi me Italinë, Bizmarku me

⁸ Faik Konica, *Vëpra*, vëll. II (Tiranë: Toena, 1993), f. 112.

⁹ Edward B. Tylor, *Kultura primitive* (Londër: John Murray, 1871), f. 1-10.

Gjermaninë, ku u bashkuan feudet e ndryshme dhe u pakësuan shtetet, duke lindur shtete të fuqishme dhe më të qëndrueshme. Së këndejmi, del që në 1945 në Kombet e Bashkuara të ekzistonin 50 shtete, mirëpo sot janë rreth 200.

Përfundim

Në dritën e gjithë kësaj analize historike, politike dhe kulturore, del qartë se kufijtë, ndonëse të vendosur në mënyrë të padrejtë dhe në kundërshtim me realitetin etnik shqiptar, nuk kanë arritur të shkatërrojnë identitetin dhe kulturën kombëtare shqiptare. Përkundrazi, në shumë raste, ata kanë shërbyer si faktor nxitës për forcimin e vetëdijes kombëtare dhe për ruajtjen e lidhjeve shpirtërore ndërshtetërore. Historia ka dëshmuar se projektet artificiale, të imponuara nga jashtë, janë të destinuara të dështojnë, ndërsa identitetet që mbështeten në trashëgimi të thella kulturore dhe historike kanë aftësinë të mbijetojnë dhe të rigjenerohen. Kombi shqiptar, përmes përpjekjeve të tij të vazhdueshme për komunikim, bashkëpunim dhe zhvillim të përbashkët, ka dëshmuar një qëndrueshmëri të rrallë historike.

Në këtë kuadër, sfida e së ardhmes nuk qëndron në ndryshimin formal të kufijve, por në relativizimin e tyre përmes bashkëpunimit kulturor, arsimor dhe institucional. Ndërtimi i një hapësire të përbashkët shqiptare në nivel kulturor e identitar mbetet një domosdoshmëri strategjike, e cila kërkon përkushtim të elitave politike, akademike dhe kulturore.

Vetëm përmes një vetëdijeje të lartë kombëtare, përmes kultivimit të vlerave të përbashkëta dhe përmes respektimit të trashëgimisë sonë historike, mund të arrihet një konvergencë e natyrshme shqiptare, që e tejkalon kufirin si ndarje dhe e shndërron atë në një element formal. Në fund, mund të thuhet se e ardhmja e shqiptarëve nuk është e përcaktuar nga kufijtë që i ndajnë, por nga vizioni që i bashkon. Pikërisht ky vizion përbën bazën mbi të cilën mund të ndërtohet një identitet i konsoliduar kombëtar dhe një kulturë e përbashkët që i reziston kohës dhe sfidave të saj.